การเสี่ยงไก่พื้นบ้าน

คำนำ	2
การเลี้ยงไก่พื้นบ้าน	3
ข้อดีและข้อเสียในการเลี้ยงไก่พื้นบ้าน	3
พันธุ์และการผสมพันธุ์ไก่	4
้การปรับปรุงพันธุ์ใก่พื้นบ้าน	4
เรือนโรงไก่	6
อาหารและการให้อาหาร	7
การจัดการเลี้ยงดูทั่วไป	10
การฟักไข่	10
การส่องไข่	12
การกกลูกไก่	13
การตอนไก่	15
การป้องกันและรักษาโรค	17
การทำวัคซีน	17
การใช้ยาและยาปฏิชีวนะ	19

ผศ.วรวิทย์ สิริพลวัฒน์

ภาควิชาสัตวบาล คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

คำนำ

การเลี้ยงไก่แบบพื้นบ้าน เพื่อให้ได้ผลตอบแทนที่ดีนั้น จำเป็นต้อง อาศัยหลักการเลี้ยงไก่แบบอุตสาหกรรม หรือแบบกึ่งอุตสาหกรรมเข้า มาเกี่ยวข้อง รวมทั้งต้องพิจารณาปัจจัยสำคัญที่จำเป็น เช่น สภาพและ ลักษณะโรงเรือน คุณภาพอาหาร วัคซีนป้องกันโรค ยา และยาปฏิชีวนะ สำหรับใช้ป้องกันและรักษาโรค และปัจจัยอื่น ๆ อีกมาก ซึ่งถ้า เกษตรกรนำปัจจัยเหล่านี้มาพิจารณาอย่างละเอียดทั้งหมด คงไม่มีผู้ใด ที่คิดอยากจะปรับปรุงวิธีการเลี้ยงให้แตกต่างจากการเลี้ยงแบบตาม ยถากรรม เพราะขบวนการจัดการค่อนข้างจะยุ่งยากและซับซ้อนพอ สมควร อย่างใดก็ตาม เกษตรกรก็สามารถที่จะดัดแปลงหลักการเลี้ยง แบบอุตสาหกรรมนำมาใช้กับการเลี้ยงแบบพื้นบ้านได้ดีเช่นกัน ถึงแม้ ว่าการดัดแปลงวิธีดังกล่าวอาจเป็นการเพิ่มต้นทุน แต่ผลที่ได้นั้นคุ้มค่า กว่าการเลี้ยนแบบปล่อยตามยถากรรม

เอกสารเผยแพร่เรื่องนี้จะเป็นแนวทางให้ผู้สนใจการเลี้ยงไก่ แบบพื้นบ้านสามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นหรือ สภาพการเลี้ยงไก่ของตนเพื่อให้ได้ผลผลิตและคุณภาพที่ดีขึ้น

> โครงการผลิตเอกสารเผยแพร่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การเลี้ยงไก่พื้นพ้าแ

ผศ วรวิทย์ สิริพลวัฒน์

ปัจจุบันไก่พื้นบ้านได้รับความนิยมเพิ่มสูงขึ้นมาก เป็น เพราะไก่พื้นบ้านมีเนื้อรสชาติอร่อยและเนื้อแน่นเป็นที่ถูก ปากของผู้บริโภคทั่วไป จนมีแนวโน้มว่าจะสามารถส่งเนื้อไก่ พื้นบ้านออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศ แต่ปัญหาคือปริมาณ ไก่บ้านยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ เพราะเกษตรกรส่วน มากประมาณร้อยละ 70-80 เปอร์เซ็นต์ จะเลี้ยงไก่พื้นบ้าน แบบหลังบ้านประมาณ 10-20 ตัวต่อครัวเรือน ซึ่งการเลี้ยง ก็เป็นการเลี้ยงแบบปล่อยตามยถากรรม จึงเป็นเหตุให้เกิด ความสูญเสียพอสมควร แต่ถ้าเกษตรกรสามารถปรับใช้ เทคนิคการเลี้ยงแบบเรือนโรงมาผสมผสานกับการเลี้ยงแบบ พื้นบ้านและมีการปรับปรุงพันธุ์ลูกผสมระหว่างไก่บ้านกับไก่ พันธุ์แท้แล้วย่อมส่งผลให้จำนวนไก่บ้านที่จะออกสู่ตลาดมี ปริมาณที่สูงขึ้นอย่างแน่นอน

ข้อดีและข้อเสียในการเลี้ยงไก่พื้นบ้าน

ข้อดีของไก่พื้นบ้าน

- 1. หาอาหารเก่ง สามารถเลี้ยงแบบ ปล่อยตามธรรมชาติได้ ทำให้ประหยัดค่าอาหาร ได้มาก
- 2. ทนต่อสภาพภูมิประเทศ และอุณหภูมิ ได้เป็นอย่างดี
  - 3. ทนต่อโรคพยาธิได้ดีกว่าไก่พันธุ์อื่นๆ
  - 4. มีความสามารถในการเลี้ยงลูกได้เก่ง
- 5. เนื้อของไก่พื้นบ้านมีรสชาติถูกปาก คนไทยมากกว่าเนื้อของไก่ที่ผลิตโดยเฉพาะ

ข้อเสียของไก่พื้นบ้าน

- 1. โตซ้า ใช้เวลาเลี้ยงนานกว่าไก่ทางการ ค้ามาก
- 2. ให้ไข่น้อยปีหนึ่งๆให้ไข่เฉลี่ยประมาณ 40-50 ฟองต่อปี โดยจะให้ไข่เป็นชุดๆ ละ 7-15 ฟอง
- 3. เมื่อไข่ครบชุดแล้ว ไก่พื้นบ้านมีนิสัย ขอบฟักไข่ โดยจะฟักไข่ประมาณ 21 วัน ไข่จะ ออกเป็นลูกเจี๊ยบ และจะเลี้ยงลูกเจี๊ยบต่อไปอีก ประมาณ 2 เดือน จึงจะเริ่มกลับมาให้ไข่ใหม่อีก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาสัตวบาล คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน นครปฐม

พันธุ์และการขยายพันธุ์ใก่

พ่อพันธุ์ใก่พื้นบ้าน

แม่พันธุ์ไก่โรดไอแลนด์เรด

ไก่พื้นบ้านที่เลี้ยงกันอยู่ในปัจจุบัน มีความแตกต่าง กันออกไปในเรื่องของพันธุ์และสายพันธุ์ตามสภาพท้องที่ต่างๆ แต่อย่างไรก็ดีมักจะมีวัตถุประสงค์การเลี้ยงที่เหมือนๆ กันคือ เลี้ยงเพื่อเอาไข่และเนื้อ โดยปล่อยให้ไก่เหล่านี้หาอาหารกิน เองตามธรรมชาติ มีการเสริมอาหารให้บ้างเล็กน้อย ไก่พื้น บ้านเหล่านี้มีสีต่างๆ กัน แต่ที่นิยมเลี้ยงกันมากและตลาดต้อง การคือ ไก่ที่มีผิวหนังสีเหลืองและสีขนดำ

การปรับปรุงพันธุ์ไก่พื้นบ้าน

จากสภาพการเลี้ยงที่ปล่อยตามธรรมชาติ และขาด การดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด ทำให้การที่จะนำไก่พันธุ์ดี เข้าไปเผยแพร่ เพื่อขจัดข้อเสียของไก่พื้นบ้านดังที่กล่าวมา แล้วเป็นไปได้ยาก เนื่องจากไก่พันธุ์ดีนั้นๆ ต้องการการดูแล เอาใจใส่อย่างสม่ำเสมอ ถ้าเอามาเลี้ยงแบบปล่อยตาม ธรรมชาติจะไม่ได้ผลเท่าที่ควร ฉะนั้นการที่จะส่งเสริมให้มี การเลี้ยงไก่พันธุ์แท้ในสภาพการเลี้ยงดูแบบนี้ค่อนข้างจะ ลำบาก อย่างไรก็ตามยังมีหนทางที่จะปรับปรุงไก่พื้นบ้าน ให้ได้ผลผลิตที่เพิ่มมากขึ้นโดยการคงสภาพข้อดีของไก่พื้น บ้านไว้ และในขณะเดียวกันก็แก้ไขข้อเสียของไก่พื้นบ้านโดย การหาลักษณะที่ดีเด่นของไก่พันธุ์อื่นเข้ามาแทน การปรับปรุง ลักษณะเช่นนี้สามารถทำได้ง่ายๆ โดยการผสมข้ามพันธุ์ ระหว่างไก่พันธุ์พื้นบ้านกับไก่พันธุ์แท้ที่มีลักษณะที่เราต้อง การ ไก่ที่นำมาพิจารณาในกรณีนี้ต้องเป็นไก่พันธุ์ที่สามารถ ให้ผลผลิตทั้งเนื้อและไข่ และค่อนข้างทนต่อสภาพ ภูมิอากาศแบบบ้านเราได้ ซึ่งเมื่อพิจารณาให้ดีแล้วจะพบ ว่า ไก่พันธุ์โรดไอแลนด์เรด ซึ่งนิยมเรียกกันสั้นๆ ว่า ไก่โรด นั้นมีคุณสมบัติครบถ้วนดังที่กล่าวมา ดังนั้นเมื่อนำ ไก่ทั้งสองพันธุ์มาผสมข้ามพันธุ์แล้ว จะได้ไก่ที่มีการเจริญ เติบโตและการให้ไข่ที่ดีกว่าไก่พื้นบ้านเดิม นอกจากนี้มี ความสามารถในการหากินในสภาพการเลี้ยงแบบปล่อย ลานบ้านเหมือนกับไก่พื้นบ้านได้อีกด้วย

นอกเหนือจากการปรับปรุงพันธุ์ผู้เลี้ยงควรจะปฏิบัติดังนี้คือ

ลักษณะไก่คุมฝูง

- 1. ควรมีการคัดเลือกลักษณะไก่ที่ดีเอาไว้ทำพันธุ์ เพื่อทดแทนพ่อแม่ พันธุ์รุ่นแรกๆ อยู่ตลอดเวลา ปกติผู้เลี้ยงไก่มักจะมีการคัดเลือกลักษณะ นี้ในทางกลับกันคือ ไก่ตัวไหนที่โตเร็วแข็งแรงแทนที่จะถูกเก็บไว้เป็นพ่อ แม่พันธุ์ต่อไป มักจะถูกฆ่าเพื่อใช้บริโภคก่อน เหลือแต่พวกที่มีลักษณะ ไม่ดีไว้ทำพันธุ์ต่อไป ทำให้ได้ลูกในรุ่นต่อๆ ไปมีลักษณะเลวลง
- 2. ไม่ควรปล่อยให้พ่อพันธุ์ตัวหนึ่งตัวใดคุมฝูงนานเกินไป เนื่องจากจะ ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการผสมเลือดชิดมากขึ้น ซึ่งได้แก่ปัญหาอัตรา การฟักออกเป็นตัวต่ำ ปริมาณไข่ลดลงกว่าปกติ และมีอัตราการตายของ ลูกไก่สูงขึ้น เป็นต้น ถ้าไก่พ่อพันธุ์มีจำนวนจำกัด อาจใช้วิธีแลกเปลี่ยน พ่อพันธุ์กับเพื่อนบ้านก็ได้

การผสมเลือดชิด การผสมสายเลือดชิด หมายถึง การนำลูกที่เกิดจาก พ่อแม่เดียวกัน หรือที่เกิดจากพ่อตัวเดียวกัน แต่ต่างแม่ หรือแม่ตัวเดียวกันแต่ต่างพ่อ มาผสมกันเอง หรือการนำพ่อหรือแม่มาผสมกับลูก การผสมสายเลือดชิดมักก่อให้ เกิดลักษณะผิดปกติ หรือลักษณะที่เลวร้ายขึ้นมาก เช่น อัตราการฟักออกต่ำ ไม่ ทนทานต่อสภาพแวดล้อม อัตราการเลี้ยงรอดต่ำ ไม่แข็งแรง เป็นต้น

การผสมสายเลือดชิดจะพบได้ง่ายในสภาพการเลี้ยงตามชนบท เพราะ เกษตรกรมักจะเลี้ยงไก่โดยใช้พ่อพันธุ์ประมาณ 1-2 ตัว ผสมกับแม่พันธุ์ จำนวนน้อยตัว ้ ดังนั้นลูกไก่ที่เกิดมาส่วนมากจะเป็นพี่น้องกันทางสายเลือด และถูกเลี้ยงให้โตมา พร้อมๆ กัน โดยไม่มีพันธุ์ประวัติจึงไม่ทราบว่าตัวใดมากจากพ่อตัวไหน แม่ตัวไหน เมื่อไก่เริ่มโตถึงวัยผสมพันธุ์ ไก่ที่เป็นพี่น้องกันก็อาจมาผสมกันเองหรืออาจกลับไป ผสมกับพ่อแม่ของตัวเอง ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาการเลี้ยงไก่ของชาวบ้านต้องประสบกับ อัตราการตายที่สูงและมีสุขภาพไม่แข็งแรง

การแก้ไขสำหรับปัญหาการผสมเลือดชิดนั้น สามารถทำได้โดย นำไก่รุ่น เพศผู้ไปแลกกับไก่บ้านเพศผู้ของหมู่บ้านอื่นมาใช้เพื่อคุมฝูงตัวเมียที่เก็บไว้ ส่วนไก่ เพศผู้ที่เหลืออาจจำหน่ายเพื่อนำเงินมาใช้ภายในครอบครัวได้ หรือจะใช้วิธีจำหน่าย ไก่เพศผู้ให้หมด แล้วไปซื้อพ่อไก่รุ่นจากหมู่บ้านอื่น หรือแหล่งอื่นมาทดแทน ซึ่งการ ทำเช่นนี้จะช่วยให้ลูกไก่ที่เกิดมามีจำนวนเพิ่มขึ้น ลูกไก่แข็งแรง อัตราการเลี้ยงรอด สูงขึ้น นอกจากนั้นยังจะทนทานต่อการเปลี่ยนแปลงของอากาศได้ดีขึ้นอีกด้วย

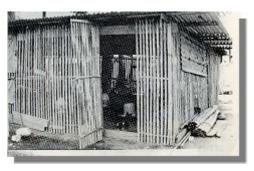
- 3. ควรมีการคัดพ่อแม่พันธุ์ที่อายุมาก ๆ ออกจากฝูง ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้ อัตราการผสมติดของไก่ในฝูงต่ำ
- 4. มีอัตราส่วนระหว่างพ่อพันธุ์และแม่พันธุ์ที่เหมาะสม คือ ตัวผู้ต่อตัวเมีย ประมาณ 1 : 5 ถึง 1 : 10 ไม่ควรเกินกว่านี้ เพราะจะทำให้มีไข่ที่ไม่มีเชื้อมากขึ้น

້າໄ<mark>ນຣຣ</mark>ີເບຣ*ີ*ໄ

เรือนโรงไก่สามารถทำเป็นแบบง่ายๆ ได้ โดยอาศัยวัสดุที่มีในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่หรือไม่รวก เป็น ต้น ขนาดของโรงเรือนก็ขึ้นอยู่กับจำนวนไก่ที่จะเลี้ยง และขึ้นอยู่กับบริเวณพื้นที่ใต้ถุนบ้านหรือบริเวณลาน บ้าน เกษตรกรบางรายสร้างเรือนโรงดังกล่าวไว้สำหรับเลี้ยงไก่ แต่ก็มีเกษตรกรอีกจำนวนมากที่ยังเลี้ยงโดย การปล่อยให้ไก่เกาะคอนนอนตามใต้ถุนบ้าน หรือตามต้นไม้ ซึ่งการเลี้ยงเล่นนี้ทำให้การดูแลรักษาทำได้ลำ บาก ก่อให้เกิดความสูญเสียมากพอสมควร

การสร้างโรงเรือนไก่จะมีจุดประสงค์หลัก ๆ ดังนี้คือ

- ใช้เป็นที่กกลูกไก่แทนแม่ไก่
- ให้ไก่หลับพักผ่อนในช่วงกลางคืน
- เป็นที่ให้อาหารและน้ำในช่วงภาวะอากาศแปรปรวน เช่น ฝนตกหนัก
- ใช้เป็นที่ขังไก่เพื่อทำวัคซีน
- ใช้เป็นที่ขังไก่เพื่อให้ยาหรือยาปฏิชีวนะป้องกันรักษาโรค

เรือนโรงใก่

เรือนโรง

ลักษณะภายในเรือนโรง

การสร้างเรือนโรงไก่ควรคำนึงถึงความโปร่งและให้ อากาศถ่ายเทได้สะดวก ไม่มืดทึบและมีความสูงพอที่จะให้ผู้ เลี้ยงเข้าออกได้สะดวกพอควร

บริเวณตัวเรือนโรงจะใช้ลวดตาข่าย แห อวนเก่า ๆ หรือ ไม้รวกผ่าซีกก็ได้ นำมาปลูกรอบเรือนโรง นอกจากนั้นควรมี ถุงปุ๋ยหรือกระสอบเก่า ๆ แต่ล้างให้สะอาดแล้ว สำหรับทำเป็น ม่านป้องกันลมและฝน โดยเฉพาะในระยะการกกลูกไก่ เรือน โรงที่สร้างอยู่ใต้ถุนบ้านไม่มีความจำเป็นต้องสร้างหลังคา แต่ ถ้าสร้างอยู่บนลานบ้านอาจใช้แผงจากมุงเป็นหลังคาได้

ขนาดของเรือนโรงขึ้นอยู่กับจำนวนไก่ ขนาดอายุของไก่ ที่จะเลี้ยง เช่น ถ้าต้องการเลี้ยงเฉพาะระยะลูกไก่รุ่นที่ได้น้ำหนัก ระหว่าง 1.5-2.0 กิโลกรัม จำนวนที่จะเลี้ยงได้นั้น จะใช้สัดส่วน ประมาณ 8 ตัวต่อพื้นที่ 1 ตารางเมตร ดังนั้น ถ้าเรือนโรงมี ขนาดกว้าง x ยาว ประมาณ 3 x 5 เมตร จะสามารถเลี้ยงไก่ ได้ประมาณ 120 ตัว แต่ถ้าต้องการเลี้ยงเป็นพ่อและแม่พันธุ์ ควรใช้สัดส่วนประมาณ 4 ตัวต่อ 1 ตารางเมตร ดังนั้นในเรือน โรงดังกล่าวจะสามารถเลี้ยงได้ประมาณ 60 ตัว

อาหารและการให้อาหาร

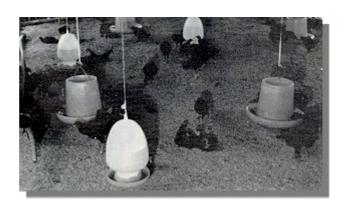
ภาชนะใส่น้ำ และภาชนะใส่อาหาร

ภาชนะใส่อาหาร

ปกติแล้วการเลี้ยงไก่พื้นบ้านมักจะปล่อยให้ไก่หา อาหารกินเองตามมีตามเกิด หรือตามธรรมชาติ โดยที่ผู้เลี้ยง อาจมีการให้อาหารเพิ่มเติมบ้างในช่วงตอนเช้า หรือตอนเย็น อาหารที่ให้ก็เป็นพวกข้าวเปลือก ปลายข้าว หรือข้าวโพด เป็นต้น จากสภาพการเลี้ยงดูแบบนี้ทำให้ความสมบูรณ์ของไก่ ผันแปรไปตามสภาพดินฟ้าอากาศ คือ ในช่วงฤดูฝน ไก่จะมี อาหารค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากได้รับทั้งเมล็ดวัชพืชและ หนอนแมลงในปริมาณมาก ซึ่งอาหารทั้งสองชนิดนี้เป็นแหล่ง ของไวตามิน และโปรตีนที่สำคัญ ตามธรรมชาติ ทำให้ไก่ใน ฤดูกาลนี้มีการเจริญเติบโตและความแข็งแรงมากกว่าไก่ในฤดู อื่นๆ

ส่วนในฤดูเก็บเกี่ยว และนวดข้าว ไก่ก็มีโอกาสที่จะได้ รับเศษอาหารที่ตกหล่นมาก ทำให้ไก่มีสภาพร่างกายอ้วนทั่วน สมบูรณ์พอสมควร ส่วนในฤดูแล้งมักจะประสบปัญหาไก่ขาด แคลนอาหารตามธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเรื่องน้ำ ชึ่งมักจะขาดอยู่เสมอ จำเป็นต้องเตรียมไว้ให้ไก่ด้วย

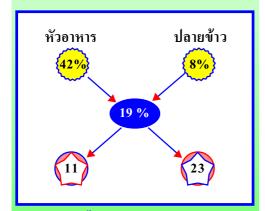
หลักในการให้อาหารไก่พื้นบ้านมีดังต่อไปนี้

- 1. ควรซื้อหัวอาหารเพื่อเอามาผสมกับอาหารที่ผู้เลี้ยงมีอยู่ เช่น ผสมกับ ปลายข้าว หรือรำเป็นต้น อาหารผสมนี้ใช้เลี้ยงไก่โดยเฉพาะอย่างยิ่งไก่เล็ก จะทำ ให้ไก่ที่เลี้ยงโตเร็วและแข็งแรง
- 2. การใช้เศษอาหารมาเลี้ยงไก่ควรคำนึงถึงความสะอาดและสิ่งแปลก ปลอม ที่เป็นพิษต่อไก่ด้วย
- 3. ถ้าเป็นไปได้ควรเสริมเปลือกหอยป่นในอาหารที่ให้ไก่กินจะช่วย แก้ ปัญหา เรื่องเปลือกไข่บางและปัญหาการจิกกินไข่ของแม่ไก่
- 4. ควรนำหญ้าขนหรือพืชตระกูลถั่วบางชนิด เช่น ถั่วฮามาต้า ใบกระถิน หรือเศษใบพืชต่าง ๆ เช่น ใบปอ ใบมัน เป็นต้น นำมาสับให้ไก่กินจะทำให้ไก่ได้รับ ไวตามินและโปรตีนเพิ่มมากขึ้น
- 5. การใช้แสงไฟล่อแมลงในตอนกลางคืน นำแมลงนั้นมาเป็นอาหารไก่จะ ทำให้ไก่ได้อาหารโปรตีนอีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยทำลายแมลงศัตรู พืชอีกด้วย
- 6. ควรมีภาชนะสำหรับใส่อาหารและน้ำโดยเฉพาะ โดยทำจากวัสดุต่างๆ ที่หาได้ เช่น ยางรถยนต์ หรือไม้ไผ่ ภาชนะสำหรับให้น้ำและอาหารควรวางให้สูง ระดับเดียวกับหลังของตัวไก่และใส่อาหารเพียง 1 ใน 3 ก็พอ เพื่อไม่ให้หกเรี่ยราด สำหรับน้ำนั้นควรใช้น้ำที่สะอาดให้ไก่ดื่มกินตลอดเวลา ส่วนอาหารอาจจะให้เฉพาะ ตอนเช้า และเย็นเท่านั้น นอกเหนือจากนั้นให้ไก่หาอาหารกินเอง
- 7. สำหรับอาหารลูกไก่ ควรเป็นอาหารที่ละเอียด ย่อยง่าย และให้ทีละ น้อยๆ เพื่อป้องกันไม่ให้ระบบการย่อยอาหารของลูกไก่ต้องทำงานหนักเกินไป
- 8. ในช่วงการให้ไข่และฟักไข่ของแม่ไก่ ควรมีอาหารเสริมเป็นพิเศษ สำหรับแม่ไก่ซึ่งจะช่วยให้แม่ไก่แข็งแรงไม่ทรุดโทรมเร็ว และไม่ต้องไปหากินไกลๆ
- 9. ในระยะการกกลูกไก่ในคอกนั้น จำเป็นต้องซื้ออาหารสูตรผสม (อาหาร ไก่เล็ก) ที่มีจำหน่ายตามท้องตลาดมาให้ลูกไก่กิน การให้อาหารพวกปลายข้าว ข้าว เปลือกหรือรำ เพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือให้รวมกันจะไม่ได้ผล เพราะจะทำให้ ลูกไก่แคระแกรน ไม่แข็งแรง และตายในที่สุด ดังนั้นจึงควรหาซื้ออาหารสูตรผสม ที่มีโปรตีนระหว่าง 17-19 เปอร์เซ็นต์ โดยให้ในระยะช่วงการกกประมาณ 3-5 สัปดาห์ เมื่อพันระยะการกกแล้วในช่วงเวลากลางวันก็สามารถปล่อยให้ไก่ออกหาอาหารตาม ธรรมชาติบ้าง ในช่วงก่อนค่ำก็ไล่ไก่เข้าคอกและควรให้อาหารสูตรสำเร็จเสริมให้ไก่ หรือจะให้เศษอาหารที่เหลือ หรือพวกปลายข้าว รำข้าว ก็ได้
- 10. ในกรณีที่เลี้ยงไก่จำนวนมาก สิ่งหนึ่งที่ควรคำนึงถึงคือแหล่งอาหารตาม ธรรมชาติว่ามีเพียงพอต่อจำนวนไก่หรือไม่ ถ้าไม่เพียงพอก็ควรซื้ออาหารสูตรผสม ให้กินเสริมด้วย มิเช่นนั้นจะพบว่าไก่ที่เลี้ยงจะผอม ไม่แข็งแรง และมักแสดงอาการ ป่วยจนถึงตายในที่สุด

นอกจากการใช้สูตรอาหารสำเร็จมาใช้เลี้ยงไก่แล้ว ยัง มีอาหารอีกรูปแบบหนึ่งที่มีจำนวนอยู่ในรูปเข้มข้น หรือเรียกกัน ว่า **หัวอาหาร** ซึ่งสามารถซื้อนำมาผสมกับวัตถุดิบในท้องถิ่น ได้ เช่น ปลายข้าว ข้าวโพด หรือมันสำปะหลังตากแห้ง เป็น ต้น การผสมมักจะคำนึงถึงสูตรอาหารที่จะใช้ว่าจะเลี้ยงในระยะ ลูกไก่หรือไก่รุ่น เมื่อทราบอายุไก่ที่เลี้ยงแล้วก็นำหัวอาหาร และ วัตถุดิบที่มีอยู่มาผสมกันตามสัดส่วนที่คำนวณไว้ดังตัวอย่าง เช่น ถ้าหัวอาหารประกอบด้วยโปรตีน 42 เปอร์เซ็นต์ จะนำ มาผสมกับปลายข้าวที่ประกอบด้วยโปรตีนประมาณ 8 เปอร์เซ็นต์ จะนำมาผสมกับปลายข้าวที่ประกอบด้วยโปรตีน ประมาณ 8 เปอร์เซ็นต์ เพื่อทำให้สูตรอาหารให้ได้โปรตีน 19 เปอร์เซ็นต์ เพื่อใช้เลี้ยงลูกไก่ การผสมแบบนี้สามารถคำนวณ ได้ง่ายๆ ดังนี้

ขั้นตอนการคำนวณ คือ

- 1. หาความแตกต่างระหว่างเปอร์เซ็นต์โปรตีนของหัว อาหารกับเปอร์เซ็นต์โปรตีนของสูตรอาหาร ที่ต้องการผสม ใน กรณีนี้คือ 42 -19 ได้ผลลัพท์เท่ากับ 23
- 2. หาความแตกต่างระหว่างเปอร์เซ็นต์โปรตีนของ ปลายข้าวกับเปอร์เซ็นต์โปรตีนของสูตรอาหารที่ต้องการผสม คือ 19 - 8 ซึ่งจะได้ผลลัพท์เท่ากับ 11
- 3. จากข้อ 1 และข้อ 2 สรุปผลได้ดังนี้คือ ถ้าเรานำหัว อาหาร จำนวน 11 ส่วน มาผสมกับปลายข้าว จำนวน 23 ส่วน เราก็สามารถผสมสูตรอาหารไก่ที่ประกอบด้วยโปรตีน ประมาณ 19 เปอร์เซ็นต์ได้

ขั้นตอนการคำนวณ

การจัดการเลี้ยงดูทั่วไป

1. การฟักไข่

ลักษณะการฟักไข่ของแม่ไก่บ้าน ยังจัดได้ว่าเป็น ลักษณะที่มีคุณประโยชน์ต่อเกษตรกรตามชนบทเป็นอย่างยิ่ง ในทางตรงกันข้ามการเลี้ยงไก่ในเรือนโรงที่เลี้ยงกันแบบอุตสาห กรรมนั้น ลักษณะการฟักไข่ของแม่ไก่จะไม่เป็นที่พึงปรารถนา ดังนั้นไก่ที่เลี้ยงในเรือนโรงใหญ่ ๆ ทั้งไก่เนื้อหรือไก่ไข่ จะไม่พบ ว่ามีลักษณะการฟักหลงเหลืออยู่อันเนื่องจากลักษณะดังกล่าวได้ ถูกคัดทิ้งเพื่อเร่งให้แม่ไก่สามารถให้ไข่ได้มากขึ้น

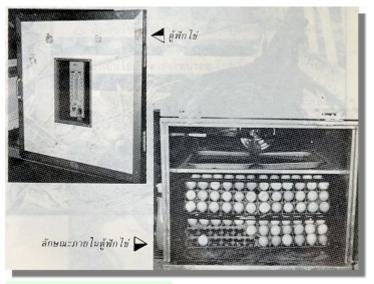
การฟักไข่ของแม่ไก่ยังมีความจำเป็นต่อ เกษตรกรเพราะ

- 1.เกษตรกรมีเวลาในการดูแลเอา ใจใส่ต่อไก่พื้นบ้าน ของตนน้อยมาก ส่วนใหญ่ มักเลี้ยงปล่อยไปตามยถากรรม
- 2. การขยายพันธุ์ของไก่พื้นบ้าน ยัง ต้องอาศัยวิธีตามธรรมชาติ คือแม่ไก่ฟักเอง ซึ่งเป็นวิธีที่ไม่ต้องลงทุนสูง
- 3. เกษตรกรยังไม่สามารถที่จะ จัดซื้อตู้ฟักไข่มาใช้ เองได้
- 4. ไม่มีการคัดทิ้งลักษณะการฟัก ในทางตางข้ามกลับคัดแต่แม่ ไก่ที่ฟัก ไข่ดีเก็บไว้ แล้วมักคัดทิ้งไก่ที่ให้ไข่ดก แต่ฟักไข่ไม่ค่อยดี

เมื่อไก่ที่เลี้ยงอายุได้ประมาณ 7 เดือน ก็จะเริ่มให้ไข่ ผู้เลี้ยงต้องเตรียมภาชนะสำหรับให้แม่ไก่วางไข่อาจจะเป็น ตะกร้าแบนๆ รองด้วยฟางข้าวเอาไว้วางไว้ตรงจุดใดจุดหนึ่งที่ ค่อนข้างจะมืดในคอก หรือในเล้าที่ใช้เลี้ยงไก่ ถ้าหากไม่ได้ เตรียมสิ่งดังกล่าวนี้ไว้แม่ไก่จะไปไข่ตามบริเวณในซอกกองไม้ หรือบน ยุ้งฉาง ซึ่งอาจทำให้หาไม่พบ และจะทำให้ไข่เน่าเสีย ไปได้

แม่ไก่ฟักไข่

ตู้ฟักไข่ และลักษณะภายในตู้ฟักไข่

อุปกรณ์และวิธีปฏิบัติ **สำหรับการฟักไข่** ควรเตรียม อุปกรณ์บางชนิดที่สำคัญและจำเป็น สำหรับการฟักไข่ของแม่ไก่ เพื่อช่วยให้ คัตราการฟักออกดีขึ้น ดังนี้ -

- 1. เตรียมตะกร้า หรือกล่อง กระดาษที่ไม่ลึกเกินไป และปูรองพื้น ด้วยฟางข้าวที่สะอาดแล้วนำไปวางใน มุมมืดที่อากาศสามารถถ่ายเทได้สะ ดวก
- 1. ในระยะแรกๆ ของการให้ไข่ ควรเก็บไข่ในตะกร้าหรือกล่องทุกวัน ใน ฤดูร้อนไข่ที่เก็บในฟองแรกๆ มักฟักไม่

ออกเป็นตัว ควรนำไปปรุงเป็นอาหารรับประทานดีกว่าที่จะปล่อยให้ไข่เน่า เสียโดยเปล่าประโยชน์

- 3. หลังจากเก็บไข่จากตะกร้า หรือรังไข่แล้ว ควรปิดรังไข่ในเวลา กลางคืน เพื่อป้องกันไม่ให้ไก่ถ่ายมูลลงในรังซึ่งมีผลทำให้ไข่ฟักสกปรกและ อาจเน่าเสียในระหว่างการฟักได้ง่าย
- 4. ถ้ามีตู้เย็น ควรเก็บไข่ฟักไว้ในตู้เย็น โดยหันเอาด้านป้านของไข่ คว่ำลง และภายในตู้เย็นควรวางขันใส่น้ำไว้เพื่อเพิ่มความชื้นสัมพัทธ์ภายในตู้ ซึ่งจะช่วยป้องกันไม่ให้น้ำระเหยจากไข่ในปริมาณมากเกินไป
- 5. ในกรณีที่ไม่มีตู้เย็น ควรนำไข่มาวางในบริเวณร่มเย็นที่มีอากาศ ถ่ายเทสะดวก แดดส่องไม่ถึง และเป็นบริเวณที่สะอาด โดยวางไข่เอาด้าน ป้านคว่ำลง ไม่ควรล้างไข่ด้วยน้ำ แต่ถ้าไข่สกปรก ให้ใช้ผ้าสะอาด เช็ดบริเวณ รอยเปื้อนนั้น ถ้าไข่สกปรกมาก ไม่ควรนำไปฟัก
- 6. เมื่อพบว่าแม่ไก่ให้ไข่มากพอควร และเริ่มสังเกตเห็นแม่ไก่ หมอบอยู่ในรังไข่เป็นเวลานานๆ แล้ว ให้นำไข่ที่เก็บไว้นั้นไปให้แม่ไก่ฟัก (ถ้าเก็บในตู้เย็น ควรนำไข่มาวางไว้ข้างนอกเป็นระยะเวลาหนึ่งก่อนเพื่อปรับ อุณหภูมิในไข่ให้เท่ากับอุณหภูมิภายนอก)
- 7. ในระหว่างที่แม่ไก่ฟักไข่อยู่นั้น ควรจัดเตรียมอาหารและน้ำไว้ใน บริเวณใกล้ๆ ที่แม่ไก่ฟัก เพื่อป้องกันไม่ให้แม่ไก่ทิ้งรังไข่ไปหาอาหารเป็นระยะ เวลานานๆ
- 8. เมื่อแม่ไก่ฟักไข่ได้ประมาณ 7 วัน ควรนำไข่ฟักมาส่องดูเพื่อแยก ไข่ไม่มีเชื้อหรือไข่เชื้อตาย หรือไข่เน่าออกจากรังไข่

การส่องไข่แบบกลางแจ้ง

การส่องไข่แบบมืด

2. การส่องไข่

การที่จะทราบว่าไข่ฟักนั้นจะสามารถเจริญเติบโต ออกมาเป็นตัวได้หรือไม่ โดยไม่จำเป็นต้องเคาะไข่ให้แตกทำได้ โดยการส่องไข่ การส่องไข่ทำให้สามารถทราบได้ว่าถ้าไข่ฟักฟอง นั้นไม่ได้รับการผสมจากตัวผู้ก็สามารถคัดแยกออกมาประกอบ อาหารบริโภคได้ และยังทำให้ทราบได้ว่าไข่ฟักฟองไหนเป็นไข่ เน่าเพื่อแยกทิ้งออกก่อนที่ไข่จะระเบิดภายในรัง ซึ่งจะส่งกลิ่น เหม็นมาก และยังมีผลต่อการฟักออกของไข่ฟักฟองอื่นๆ ด้วย

การส่องไข่สามารถทำได้ 2 แบบด้วยกันคือ แบบ กลางแจ้งและแบบมืด

- 1. แบบกลางแจ้ง ใช้กระดาษสีดำ นำมาม้วนเป็น รูปกรวยโดยให้รูกรวยข้างหนึ่งมีขนาดเท่ากับตาที่จะมองผ่าน ส่วนรูกรวยอีกด้านหนึ่งจะมีขนาดที่กว้างกว่าแต่ไม่ใหญ่กว่าด้าน ป้านของไข่ฟัก การส่องทำได้โดยนำด้านป้านของไข่ฟักประกบ กันกับรูกรวยด้านกว้าง แล้วส่องไข่ในที่กลางแดด เมื่อมองผ่าน จากด้านแคบของรูกรวยผ่านความมืดของกรวยกระดาษมากระ ทบด้านป้านของไข่ฟักจะพบลักษณะใดลักษณะหนึ่งดังต่อไปนี้ คือ
  - ถ้าเป็นไข่มีเชื้อจะเห็นเส้นเลือดแตกแขนงเป็น ร่างแห
  - ถ้าเป็นไข่ไม่มีเชื้อจะเห็นไข่ทั้งฟองใสโปร่งแสง
  - ถ้าเป็นไข่เชื้อตายจะพบรอยเลือดเป็นรอยเล็กๆ
    หรือจางๆ ติดที่ผิวเปลือกไข่
- ถ้าเป็นไข่เน่าจะพบว่าไข่ทั้งฟองจะมืดทึบไม่พบ เส้นเลือดใด ๆ และมักจะเริ่มส่งกลิ่นเหม็นออกมาก่อนที่จะระเบิด
- 2. แบบมืด จะทำในเวลากลางวัน หรือกลางคืนก็ได้ ถ้าทำในเวลากลางวันจำเป็นต้องทำในห้องมืดที่มีแสงผ่านน้อย มาก หลักการคือ การใช้กระบอกไฟฉายประกบกับกรวย กระดาษดำด้านหนึ่ง ส่วนปลายของกรวยอีกด้านหนึ่งสำหรับ ประกบที่ไข่ฟักซึ่งจะมีขนาดใหญ่กว่าด้านป้านของไข่ฟัก เวลา ส่องไข่ก็เปิดสวิสท์กระบอกไฟฉาย ซึ่งก็จะทำให้สามารถคัดแยก ไข่ที่ไม่ต้องการออกได้เช่นเดียวกับแบบสว่างที่กล่าวไว้ข้างต้น

การกกลูกไก่

3. การกกลูกไก่

ธรรมชาติของไก่พื้นบ้าน เมื่อฟักลูกไก่ออกแล้ว ยังต้อง ทำหน้าที่เลี้ยงดูโดยหาอาหารตามธรรมชาติและป้องกัน ภยันตรายทั้งหลายจนลูกไก่อายุประมาณระหว่าง 6-10 สัปดาห์ แม่ไก่จึงจะปล่อยให้ลูกหากินตามอิสระ การที่แม่ไก่ต้องคอยเลี้ยง ดูลูกไก่นั้น จะมีผลเสียเกิดขึ้นได้ดังนี้

- ในระหว่างการเลี้ยงลูกนั้น แม่ไก่จะหยุดการให้ไข่ โดยสิ้นเชิงทำให้การออกไข่ของชุดต่อไปล่าช้า
- อัตราการตายของลูกไก่สูงขึ้น เนื่องจากสภาพ อาการแปรปรวนจากร้อนจัดแล้วฝนตก ทำให้ลูกไก่ได้รับสภาวะ เครียด ถ้าปรับตัวไม่ทันมักจะตาย
- ในแหล่งที่มีอาหารตามธรรมชาติไม่เพียงพอ ย่อม ทำให้ลูกไก่ได้รับอาหารไม่ครบถ้วน ทำให้อ่อนแอ มีภูมิต้านทาน ต่อโรคต่ำลง เป็นผลทำให้ลูกไก่ตายด้วยโรคแทรกซ้อนได้ง่าย
  - จำนวนลูกไก่ที่ฟักได้ต่อปีต่อแม่ไก่ลดลง

ผลเสียดังกล่าวข้างต้น โดยปกติเกษตรกรมักมองข้าม และไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควร เป็นเพราะราคาไก่ไม่สูงเหมือน กับสัตว์ใหญ่ชนิดอื่นๆ ที่จำหน่ายได้ในราคาสูงๆ อย่างไรก็ตาม ถ้าเกษตรกรจะยอมลงทุนบ้าง และให้ความเอาใจใส่เพิ่มขึ้นอีก เล็กน้อยก็จะสามารถลดความสูญเสียดังกล่าวได้มากพอควร ซึ่ง อาจเพียงพอที่จะทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น วิธีการแก้ไขทำ ได้โดยการแยกลูกไก่จากแม่ไก่มากกเองภายในคอกไก่

การกกลูกไก่

การกกลูกไก่ คือ การให้ความอบอุ่นแก่ลูกไก่โดยอาศัย ความอบอุ่นจากหลอดไฟฟ้า หรือลวดร้อน หรือเตาถ่าน เป็นต้น ซึ่งก็เปรียบเสมือนบริเวณใต้ปีกไก่ของแม่ไก่ที่คอยให้ความ อบอุ่นแก่ลูกๆ นั่นเอง อุปกรณ์และวัสดุที่ใช้สำหรับการกกลูกไก่ ประกอบด้วย

- 3.1 วัสดุรองพื้นคอก ที่นิยมใช้คือ แกลบเพราะหาได้สะ ดวก หรือจะเป็นพวกขี้เลื่อย หรือฟางข้าวแห้งนำมาตัดเป็น ท่อนๆ ยาวพอประมาณก็ได้
- 3.2 แผงกั้นกกลูกไก่ อุปกรณ์ชนิดนี้มีไว้สำหรับจำกัด บริเวณลูกไก่ให้อยู่เฉพาะบริเวณที่มีความอบอุ่น และมีอาหารลูก ไก่แรกเกิดนั้น จะยังไม่คุ้นเคยว่าบริเวณใดอบอุ่น ถ้าไม่มีแผง กั้นกก ลูกไก่อาจเดินหลงไปตามมุมคอกไก่ซึ่งความอบอุ่นไปไม่ ถึง ย่อมส่งผลสูญเสียต่อการเลี้ยง แผงกั้นกกอาจทำจากไม้ไผ่ หรือวัสดุชนิดใดก็ได้ที่กั้นแล้วลูกไก่ลอดผ่านไม่ได้ โดยมากมัก วางแผงกั้นกกเป็นรูปวงกลมจะดีกว่าวางเป็นรูปเหลี่ยม
- 3.3 หลอดไฟฟ้า หลอดไฟ 100 วัตต์พร้อมฝาโป๊ะ 1 ชุด สามารถใช้กกลูกไก่ได้ประมาณ 10-50 ตัว แต่ในหมู่บ้านที่ ยังไม่มีไฟฟ้าอาจดัดแปลงใช้เตาถ่านที่ยังมีความร้อนอยู่วางไว้ บริเวณกึ่งกลางของแผงกั้นกกแล้วใช้แผ่นสังกะสีล้อมรอบ เตาถ่านไว้อีกชั้น เพื่อป้องกันไม่ให้ลูกไก่เดินชน หรือโดดลงไป ในเตาถ่าน
- 3.4 ม่านกั้นคอกไก่ มีไว้สำหรับป้องกันไม่ให้ลมฝนผ่าน เข้าในคอกในระยะการกก ม่านนั้นอาจทำจากวัสดุเหลือทิ้ง เช่น พวกถุงปุ๋ยเก่า ๆ หรือพวกพลาสติก ซึ่งต้องนำมาล้างให้สะอาด ก่อนนำมาทำเป็นม่าน
- 3.5 ที่ให้น้ำและอาหาร อาจทำจากไม้ไผ่ผ่าซีก หรือทำ จากยางรถจักรยานหรือมอเตอร์ไซด์เก่า ๆ ก็ได้ แต่ขนาดของเส้น ยางไม่ควรกว้างและลึกเกินไป

การกกลูกไก่นั้น จะใช้เวลาประมาณ 3-5 สัปดาห์ ขึ้นอ ยู่กับฤดูกาล ถ้าเป็นฤดูหนาวจะใช้เวลากกประมาณ 5 สัปดาห์ ส่วนในฤดูร้อนจะใช้เวลาประมาณ 3 สัปดาห์ การกกในฤดูร้อน ในช่วงกลางวันไม่จำเป็นต้องเปิดกกเพราะอุณหภูมิสูงอยู่แล้ว บางครั้งยังต้องเปิดม่านเพื่อให้ลมพัดผ่านระบายความร้อนภาย ในคอกออกไปด้วย ส่วนในเวลากลางคืน ควรเปิดกกและปิดม่าน ให้เรียบร้อย

4. การตอนไก่

เป็นวิธีที่จะลดพฤติกรรมและการเคลื่อนใหวของใก่เพศผู้ลง ทำให้ได้เนื้อไก่ที่นุ่มและรสชาติดีกว่าไก่ที่ไม่ตอน การตอนไก่ไม่ได้หมาย ความว่าเป็นการทำให้ไก่มีประสิทธิภาพการเจริญเติบโตเร็วขึ้น หากเพื่อ ต้องการให้อาหารที่กินเข้าไปนั้นไปสะสมเป็นไขมันแทรกเนื้อทำให้ คุณภาพเนื้อดีขึ้น วิธีการตอนไก่ทำได้ 2 วิธีคือ

1. การตอนแบบผ่าข้าง วิธีการนี้เป็นการตอนแบบถาวร หมายถึง การที่จะผ่านและนำเอาลูกอัณฑะออก ขนาดของไก่ที่เหมาะ สำหรับการตอนแบบนี้ควรหนักประมาณ 0.7 กิโลกรัมขึ้นไป และ น้ำหนักหลังการตอนที่เหมาะต่อการส่งตลาดควรหนักประมาณ 3.0-4.0 กิโลกรัม ขึ้นอยู่กับชนิดและพันธุ์ไก่

ก่อนที่จะลงมือตอนควรจะจับไก่ขังไว้ให้อดน้ำอดอาหาร ประมาณ 24 ชั่วโมง หรืออย่างน้อย 12 ชั่วโมง จุดประสงค์เพื่อจะให้ ในท้องไม่มีอาหาร ลำไส้แฟบ จะทำให้ตอนได้สะดวกเพราะมองเห็น ลูกอัณฑะชัดเจน และเลือดจะแห้งเร็ว

รายละเอียดขั้นตอนวิธีการตอนแบบผ่าข้างจะไม่อธิบาย ไว้ใน ที่นี้ เพราะการตอนแบบนี้ต้องอาศัยความชำนาญ จึงจะไม่เป็นอันตราย ต่อไก่ที่จะตอน ผู้ที่สนใจควรศึกษาและฝึกปฏิบัติจนเกิดความชำนาญเสีย ก่อน การตอนจึงจะได้ผล

เมื่อตอนเสร็จสามารถให้น้ำและอาหารได้ทันที แต่ควรจำกัดเรื่อง อาหารบ้างเพราะมิฉะนั้นไก่จะกินอาหารมาก เพราะอดอาหารมานานจะ ทำให้ลำไส้ขยายใหญ่หลุดออกมานอกรอยแผลได้ อาหารที่ให้ไก่ตอนควร เป็นอาหารที่มีพลังงานสูงเพราะต้องการให้ไก่สะสมไขมันแทรกเนื้อ ส่วน น้ำที่ให้ควรจะเสริมยาปฏิชีวนะเพื่อช่วยรักษาอาการเครียดของไก่ (ถ้าจะ ให้ดีก่อนการตอนก็ควรจะละลายยาปฏิชีวนะให้ด้วย) หลังจากนั้นให้ สังเกตลักษณะของไก่ถ้าพบว่าหงอน เหนียง หน้าเริ่มซีด และไก่ลด อาการเคลื่อนใหวลงโดยจะไม่มีการไล่จิกตีกัน แสดงว่าการตอนของเรา ได้ผล แต่ถ้าพบว่า หงอน เหนียง หน้ายังแดงอยู่ แสดงว่าการตอนของ เราไม่ได้ผล สาเหตุใหญ่เพราะดึงลูกอัณฑะออกไม่หมด

ไก่ที่ตอนโดยวิธีผ่าข้างนี้ ควรจำหน่ายหลังจากที่ตอนแล้วอย่าง น้อย 3-4 เดือน จึงจะได้น้ำหนักดี เพราะหลังจากตอนใหม่ๆ น้ำหนักจะ ยังเพิ่มขึ้นช้ากว่าพวกที่ไม่ได้ตอน เพราะไก่เกิดภาวะเครียดระหว่างการ ตอน แต่หลังจาก 2 เดือนไปแล้วนั้น น้ำหนักไก่ตอนจะเพิ่มขึ้นอย่างรวด เร็ว

อุปกรณ์การตอนไก่

การขังไก่ก่อนตอน

วิธีการผ่าข้าง

การดึงลูกอัณฑะไก่

การตอนแบบฝั่งยา

2. การตอนแบบฝังยา การตอนแบบนี้ได้เปรียบกว่าการ ตอนแบบผ่าข้าง คือ ไม่เกิดภาวะเครียดกับไก่ เพราะไม่จำเป็น ต้องอดน้ำอดอาหารอีก ทั้งไก่ไม่ต้องเสียเลือดด้วย อุปกรณ์ที่ใช้ ในการตอนก็มีเพียงเข็มสำหรับฉีดเม็ดยาเท่านั้น

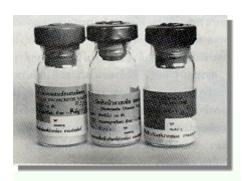
วิธีการฝังยาโดยการดึงขนบริเวณส่วนหัวของไก่ ที่เราจะฝังออก หลังจากนั้นนำเอาเม็ดยาใส่ในเข็ม จับปลายแหลม ของเข็มแทงลงไปใต้ผิวหนังบริเวณส่วนหัว โดยแทงลงมาทางคอ เพื่อป้องกันไม่ให้เม็ดยาหลุดหายเวลาไก่ยืน จากนั้นก็ดันให้เม็ด ยาเข้าไปฝังไว้ใต้ผิวหนัง หลังจากการฝังยาประมาณ 10-14 วัน จะพบว่าไก่เพศผู้ดังกล่าวจะเริ่มเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยจะ หยุดจิกตีกัน หงอน และหน้าเริ่มซีด และถ้าทำในพ่อไก่พันธุ์อาการ ที่เคยขันจะหยุดไป

บางครั้งการตอนแบบฝังยามักทำในไก่เพศเมีย ที่ไข่น้อยต้องการคัดทิ้งหรือในพ่อไก่พันธุ์ที่คัดทิ้ง โดยจะฝังยา ก่อนจะจำหน่ายประมาณเดือนกว่า ๆ ทำให้ได้เนื้อไก่ที่นุ่มขึ้น ไม่ถึงกับเหนียว ข้อควรระวังของการรับประทานไก่ที่ตอนโดยวิธี ฝังยา คือ บริเวณคอไก่ถึงหัวไก่ไม่ควรรับประทาน ควรจะทิ้ง เพราะว่าตัวยายังอาจสลายไม่หมด มีผลตกค้าซึ่งเมื่อคนกินเข้าไป อาจมีผลทำให้เกิดมะเร็งได้ ดังนั้นในหลายประเทศที่เจริญแล้วจึง บังคับไม่ให้ใช้ยาดังกล่าวสำหรับตอนไก่

การตอนไก่แบบนี้ ถ้าตอนในระยะที่ไก่มีน้ำหนัก 0.7-0.8 กิโลกรัม ยา 1 เม็ด (ซึ่งจะหนักประมาณ 15 มิลลิกรัม) จะอยู่ ได้นานประมาณ 6 อาทิตย์ ถ้าน้ำหนักไก่ยังต่ำไปก็ควรจะฝังยา ต่ออีก 1 เม็ด เพราะถ้าไม่ฝังยาต่อไก่จะกลับมาแสดงพฤติกรรม เหมือนไก่เพศผู้เช่นเดิม โดยจะเริ่มจิกตีกัน หงอน เหนียง และ หน้าเริ่มแดง น้ำหนักของไก่หลังตอนควรจะได้ประมาณ 3-4 กิโลกรัม ซึ่งเป็นน้ำหนักที่ตลาดต้องการ

การป้องกันและรักษาโรด

โดยทั่วไปการเลี้ยงไก่แบบชาวบ้านแต่ละปีจะเกิดโรคระบาดเป็นสาเหตุทำให้ไก่ตายปีละมากๆ บางครั้งอาจตายเกือบทั้งหมู่บ้านทั้ง ๆ ที่ไก่บ้านเป็นพันธุ์ที่ค่อนข้างจะทนทานต่อโรคเมื่อเทียบกับพันธุ์แท้อื่น ๆ ก็ตาม ดังนั้นถ้าหากสามารถลดอัตราการตายได้จะยังผลทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น ส่วนไก่ลูกผสมพันธุ์ โรดกับไก่พื้นบาดเมื่อจะนำไปเลี้ยงแบบชาวบ้านก็จำเป็นหาทางป้องกันโรคไว้ก่อนเสมอ โดยการฉีดวัคซีน ป้องกันโรคที่สำคัญๆ

วัคซึนป้องกันโรค

การทำวัดซีน

การทำวัคซีนจะเป็นการกระตุ้นให้ร่างกาย สร้างภูมิคุ้ม กันขึ้นต่อสู้กับสิ่งแปลกปลอมที่มีชีวิตที่บุกรุกเข้าไป ดังนั้น วัคซีนก็คือสิ่งแปลกปลอมที่ถูกทำให้อ่อนแรง หรือถูกทำให้ตาย แล้วก็ได้ เมื่อร่างกายได้รับเชื้อหรือสิ่งแปลกปลอมเหล่านี้ก็จะเริ่ม สร้างภูมิต้านทานขึ้นต่อต้านกับสิ่งแปลกปลอมชนิดนั้น ๆ ที่เจาะจง ซึ่งปัจจุบันมีวัคซีนหลายชนิดด้วยกันที่ถูกผลิตขึ้นมาเพื่อใช้สำหรับ ป้องกันโรคไก่ แต่ก็มีโรคไก่อีกหลายโรคที่ยังไม่สามารถจะผลิต เป็นวัดซึนออกมาใช้ได้

ข้อควรปฏิบัติหรือข้อควรจำในขณะที่ให้วัคซีนไก่คือ

- 1. ต้องทำวัคซีนในขณะที่ไก่อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์และแข็งแรงเท่านั้น
- 2. ควรทำวัคซีนในขณะที่อากาศเย็นสบาย คือ ช่วงเช้า หรือเย็น การทำ วัคซึนในขณะที่อากาศร้อน จะสร้างภาวะเครียดให้กับไก่เพิ่มขึ้น และอาจก่อให้เกิด ความสูญเสียได้มาก
- 3. การให้วัคชื่นควรปฏิบัติตามคำแนะนำของชนิดวัคชื่นนั้นๆ ว่าจะให้ได้ ในทางใดบ้าง เช่น ให้โดยวิธีการแทงปีก หรือวิธีการหยอดจมูก
- 4. ก่อนและหลังการทำวัคซีน 1 วัน ควรละลายยาป้องกันความเครียดให้ ไก่กิน
  - 5. วัคซีนควรเก็บไว้ในตู้เย็นหรือตู้แช่แข็งตามชนิดของวัคซีนนั้นๆ
- 6. วัคซีนที่ผสมเสร็จแล้วควรรีบนำไปให้ไก่ทันที ไม่ควรปล่อยทิ้งไว้นาน เพราะวัคซีนจะเสื่อมและไม่ควรให้แสงแดดส่องถูกวัคซีนโดยตรง
- 7. ขาดวัคซีนที่ใช้แล้วควรนำไปฝังดินลึกๆ หรือนำไปเผาหรือต้มให้เดือด ก่อนทิ้ง
- 8. ควรจำไว้ว่า การทำวัคซีนนั้นไม่ได้หมายถึงว่าจะให้ผลป้องกันโรคได้ 100 เปอร์เซ็นต์ เพราะผลที่ได้ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นๆ อีกมาก

วัคซีนไก่ชนิดต่าง ๆ ที่สำคัญ ๆ และเกษตรกรควร ทราบมีดังนี้

- 1. วัคซีนป้องกันโรคนิวคาสเซิล หรือที่ชาวบ้านนิยมเรียก กันว่า โรคกะลี้หรือโรคห่า ซึ่งสาเหตุของโรคเกิดจากเชื้อไวรัส ถ้าเกิด โรคระบาดขึ้น อัตราการตายจะสูงมาก บางครั้งอาจตายหมด วัคซีน ชนิดนี้แบ่งได้เป็น 2 ชนิด คือ
- 1.1 สเตรน เอฟ (F) เป็นชนิดที่ใช้ทำในระยะลูกไก่ อายุลูกไก่ ที่เหมาะสำหรับการทำวัคชีนชนิดนี้คือ อยู่ระหว่าง 1-3 สัปดาห์ วิธีการ ให้จะทำโดยการหยอดตาหรือหยอดจมูก
- 1.2 สเตรน เอ็ม พี (MP) เป็นชนิดที่ใช้สำหรับไก่ที่เคยผ่าน การทำวัคซีนนิวคลาสเซิล เสตรน เอฟ มากก่อน วิธีการให้โดยใช้ฉีด เข้ากล้ามเนื้อหรือแทงปีก
  - 2. วัคซีนป้องกันโรคหลอดลมอักเสบ เป็นวัคซีนที่ใช้ป้องกัน โรคที่เกิดจากเชื้อไวรัสเช่นกัน อายุไก่ที่เหมาะสำหรับการ ทำวัคซีนชนิดนี้คือ 1-3 สัปดาห์ อาการที่พบคือลูกไก่มัก จะยืนอ้าปากหายใจ ถ้าเปิดซากพิสูจน์ จะพบว่าบริเวณ หลอดลมที่ส่วนคอจะมีรอยเลือด สีแดงเข้ม การให้ วัคซีนชนิดนี้ทำโดยวิธีหยอดจมูก หรือหยอดตา
    - 3. วัคซีนป้องกันโรคฝืดาษ โรคนี้มีสาเหตุเกิดจาก เชื้อไวรัส มักพบแพร่ระบาดอยู่ทั่วไป เพราะยุงจะเป็น พาหะของโรค อัตราการตายอันเนื่องจากโรคนี้ไม่สูงมาก นัก แต่ความแข็งแรงของไก่จะลดลง ซึ่งเป็นผลทำให้เกิด โรคแทรกซ้อนได้ ไก่ที่เกิดโรคนี้ไม่สามารถที่จะนำหน่าย ได้ เพราะตามบริเวณหน้าและแข้งขาจะเป็นตุ่มเล็กๆ กระจายไปทั่วตัว ทำให้ดูน่าเกลียด การทำวัคซีน ชนิดนี้สามารถทำควบคู่พร้อมกับวัคซีนนิวคลาสเซิล หรือหลอดลมอักเสบอย่างใดอย่างหนึ่งได้ การใช้วัคซีน ชนิดนี้จะใช้วิธีการแทงปีก และให้เพียงครั้งเดียวไก่ก็ สามารถสร้างภูมิต้านทานโรคได้ตลอดชีพ ซึ่งต่างจาก วัคซีนนิวคลาส เซิลและหลอดลมอักเสบ ที่จำเป็นต้อง ทำเป็นระยะๆ

วิธีหยอดจมูก

วิธีแทงปีก

การใช้ยาและยาปฏิชีวนะ

1. สภาวะเครียด อัตราความสูญเสียของการเลี้ยงไก่โดยปล่อยให้หาอาหารตามธรรมชาติเองนั้น มีส่วนหนึ่งที่เนื่องมาจากความแปรปรวนของอากาศที่จะทำให้ไก่เกิดสภาวะเครียด เป็นเหตุให้ไก่ต้องปรับ สภาพร่างกาย ตัวไหนปรับไม่ทันย่อมแสดงอาการป่วย ภูมิคุ้มกันในร่างกายลดลง ทำให้เกิดการติดเชื้อโรค และตายในที่สุด

สาเหตุต่างๆ ที่ก่อให้เกิดภาวะเครียดกับไก่นั้นมีดังนี้

- อากาศร้อนจัดแล้วเปลี่ยนเป็นฝนตกทันที
- ลมกรรโชกรุนแรงตลอด
- การไล่จับไก่ที่อาจเกิดจากการกระทำของมนุษย์หรือของสัตว์ชนิดอื่น
- ไก่ได้กินอาหารไม่เพียงพอ
- การทำวัดซีนไก่
- การนำไก่จากต่างถิ่นมาเลี้ยงรวมกัน
- เปลี่ยนอุปกรณ์การเลี้ยงไก่อย่างกระทันหัน
- ไก่ที่เริ่มแสดงอาการป่วย เป็นต้น

สภาวะเครียด ในไก่สามารถป้องกันได้โดยการ ใช้ยาปฏิชีวนะ หรือพวกไวตามินรวม ละลาย น้ำให้ไก่ดื่มล่วงหน้าก่อนหรือในวันที่พบว่าไก่ได้เผชิญกับสิ่งที่ทำให้เกิดความเครียดขึ้นแล้ว การใช้ยาป้องกัน สภาวะเครียดจะส่งผลทำให้การเจริญเติบโตของไก่เป็นไปด้วยดี ไม่ชะงักงัน ซึ่งจะช่วยให้อัตราการเลี้ยงรอด สูงขึ้น และได้ไก่ที่มีคุณภาพดีด้วย

- 2. โรคหวัด โรคที่เกิดจากเชื้อแบคทีเรียและมักพบว่าเป็นปัญหาต่อการเลี้ยงไก่บ้านมาโดยตลอด โดยเฉพาะในฤดูฝน คือ **โรคหวัด** อาการที่พบคือ ตาหรือหน้าจะบวม ในโพรงจมูกจะอุดตันด้วยเมือกที่มี กลิ่นเหม็นคาว การรักษาควรใช้ยาตระกูลซัลฟา หรือยาปฏิชีวนะละลายน้ำให้กินติดต่อกัน 3-5 วัน
- 3. โรคพยาธิ โรคอื่นๆ ที่พบบ่อยๆ ในการเลี้ยงไก่แบบพื้นบ้าน คือ โรคที่เกิดจากพยาธิ ภายนอก เช่น เหา ไร และพยาธิภายใน การป้องกันโรคพยาธิคงทำได้ยาก เพราะต้องปล่อยไก่ออกหาอาหาร เองตามธรรมชาติ ซึ่งไก่ย่อมได้รับไข่พยาธิที่แพร่กระจายอยู่ตามพื้นดินเข้าไป แต่การป้องกันรักษาก็ยังพอ ทำได้

การรักษาโรคพยาธิภายนอกอาจทำได้โดยการจับไก่จุ่มลงในน้ำที่ละลายด้วยยาฆ่าแมลงพวก เซฟวิ่น ความเข้มข้น 0.5 เปอร์เซ็นต์ต่อน้ำ 1 แกลลอน หรือใช้มาลาไธออน 1 เปอร์เซ็นต์ต่อน้ำ 1 แกลลอนก็ได้ การจับไก่จุ่มควรใส่ถุงมือยางให้เรียบร้อยเพื่อป้องกันไม่ให้ยาถูกดูดซึมผ่านเข้าทางผิวหนังของมนุษย์ ใน ระหว่างการจุ่มยานั้น ควรใช้มือลูบย้อนขนไก่ เพื่อให้ยาส่วนมากแทรกซึมเข้าไปตามซอกขนไก่

การกำจัดพยาธิภายในก็ใช้ยาถ่ายพยาธิผสมในอาหารให้ไก่กิน ซึ่งประสิทธิภาพของยาถ่ายพยาธิแต่ ละชนิดจะแตกต่างกัน บางชนิดมีประสิทธิภาพเพียงแค่ขับพยาธิออกจากร่างกายเท่านั้น แต่บางชนิดจะมี ประสิทธิภาพในการฆ่าพยาธิได้ ซึ่งการเลี้ยงไก่แบบพื้นบ้านนี้ควรถ่ายพยาธิโดยใช้ยาที่สามารถฆ่าพยาธิได้ เพื่อป้องกันไม่ให้พยาธิที่ถูกขับออกมาแต่ยังไม่ตายกลับเข้าไปในตัวไก่ได้อีก

